

Ett år og klar for barnehagen? Foreldres forståelser av små barns omsorgsbehov¹

Gunhild R. Farstad & Kari Stefansen

Sammendrag

Spørsmålet i artikkelen er om et fokus på foreldreskapets kulturelle sider kan bidra til å forklare hvorfor middelklasseforeldre oftere enn arbeiderklasseforeldre velger barnehagen som omsorgsløsning for ettåringen sin. I artikkelen presenterer vi to ulike forståelser av hva ettåringer har behov for, som fungerer som rammer for foreldres valg. Gjennom analyser av intervjuer med foreldre identifiserte vi et mønster, hvor middelklasseforeldre som en hovedregel er opptatt av at ettåringen trenger utfordringene barnehagen kan tilby, mens arbeiderklasseforeldre er opptatt av at ettåringen har behov for å være hjemme lenger.

Innledning

Full barnehagedekning, også for ett- og toåringer, er en sentral politisk målsetting for den sittende regjering. Den offensive satsingen på å skaffe barnehageplasser til alle som ønsker det kan ses som en bekreftelse fra myndighetenes side på at institusjonell omsorg er et fullverdig, om ikke bedre, alternativ til familiebasert omsorg også for de minste barna. Et slikt syn gjør seg i økende grad gjeldende også blant foreldre (Ellingsæter & Gulbrandsen 2007, Duncan & Strell 2004). Samtidig er det godt dokumen-

¹ Artikkelen er skrevet som en del av NOVA-prosjektet "Omsorgskarrierer og dagligliv for barn under 3 år". Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråd. Vi vil takke to anonyme refereer for konstruktive innspill.

tert at barnehagebruken er sosialt skjevfordelt. Foreldre med høy utdanning og god økonomi velger oftere barnehage etter permisjonstiden sammenlignet med grupper med lavere utdanning og dårligere økonomi (Ellingsæter & Gulbrandsen 2003, 2007). Dette er et mønster som har eksistert over tid, men det er samtidig slik at skillelinjene i dag går andre steder enn tidligere. Mens en stor andel foreldre på 1970-tallet var kritiske til om barn skulle gå i barnehage overhodet, er skepsisen i dag knyttet til barnehage for barn under tre år (Ellingsæter & Gulbrandsen 2003). For barn over tre år er barnehagen på god vei til å bli et universelt velferdsgode. Nesten alle barn blir med andre ord barnehagebarn før eller senere.

Målet med denne artikkelen er å utforske hvorfor noen foreldre foretrekker barnehage fra ettårsalderen, mens andre ønsker å utsette barnehagestarten. Vi er med andre ord opptatt av hvilke prosesser det er som leder fram til det vedvarende klasserelaterte mønsteret vi kan observere når det gjelder bruken av barnehager. Spørsmålet vi stiller i artikkelen er om et fokus på de moralske og kulturelle sidene ved foreldreskapet kan bidra til å belyse hvordan slike mønstre reproduseres. Vi nærmer oss denne problemstillingen ved å fokusere på hva slags forståelser av god omsorg ulike grupper foreldre baserer seg på når de skal finne en omsorgsløsning for barnet sitt når permisjonstiden er over.

I likhet med Gulløv (2003) oppfatter vi omsorg for barn som en kompleks sosial praksis som innebærer produksjon av, og forhandling om kulturelle verdier. Valg av omsorgsløsning kan dermed ikke forstås kun som et uttrykk for foreldres praktiske tilpasninger i en situasjon hvor forsørgelse og omsorg må gå i hop. Gulløv påpeker videre at konkurrerende kulturelle forestillinger om hva som er god omsorg for barn ofte blir aktualisert i diskusjonen om bruk av barnehager. Hva som er "bra for barn" vil følgelig kunne variere mellom ulike grupper av foreldre. Dermed vil det også være slik at noen foreldre vil ha forståelser som ligger nærmere den omsorgs- og barnehagepolitikken som til enhver tid føres, enn andre. Vi vil argumentere for at det å se på variasjonen i foreldres forståelser av god omsorg kan gjøre oss mer bevisst på hvilke perspektiver som vinner frem i utformingen av så vel barnehagenes innhold som den generelle omsorgspolitikken, og hvilke grupper av foreldre som opplever, eller ikke opplever, disse som relevante.

I artikkelen tar vi utgangspunkt i det omsorgsprosjektet foreldre prøver å realisere for sine barn. Slike omsorgsprosjekter springer ut av foreldrenes forståelse av barnets behov knyttet til den alderen det er i, og deres oppfatninger av hvordan ulike omsorgsarenaer kan ivareta disse behovene.

Hensikten med artikkelen er å prøve å få tak i disse konstruksjonene, både av barnets behov og de to viktigste omsorgsarenaene for barn under tre år, nemlig familien og barnehagen. Artikkelen bygger på et kvalitativt materiale, hvor foreldre med barn under ett år er intervjuet om hvordan de organiserte omsorgen for barnet det første året og hvilke planer de hadde for de to påfølgende årene.

Som en kontekst for analysen redegjør vi innledningsvis for noen av de endringene barnehagesektoren har gjennomgått de senere årene. Her skiller vi mellom strukturelle og innholdsmessige endringer, hvor sistnevnte handler om et stadig større fokus på barnehagen som en arena for læring og skoleforberedelse. Deretter presenterer vi det teoretiske rammeverket for analysen med hovedvekt på det vi kan kalle et kulturelt perspektiv på foreldreskapet. I avsnittet "Materiale og metode" beskriver vi rekrutteringen av familier til prosjektet, og hvordan vi nærmet oss foreldrenes forståelser av god omsorg i intervjuene. Den empiriske analysen presenteres under overskriften "Ulike forståelser av barnets behov". Her trekker vi frem eksempler fra noen av familiene i utvalget, og viser hvordan ulike tanker om barns behov naturliggjør bestemte omsorgsløsninger. I den etterfølgende diskusjonen fokuserer vi på to spørsmål. For det første: Kan et kulturelt perspektiv på foreldreskapet bidra til å belyse klasserelaterte omsorgspraksiser? For det andre: Hvilke konsekvenser har de moralske sidene ved foreldreskapet for ulike grupper mødre og fedre?

Et felt i endring

Endringene i barnehagefeltet har som nevnt både en strukturell og en innholdsmessig side. De strukturelle endringene handler om økt tilgjengelighet gjennom sterk statlig satsing på utbygging av barnehageplasser og reduserte satser for foreldrebetaling. En stadig økende dekningsgrad i landets kommuner tyder på en generell politisk vilje til å nå målsetningen om full barnehagedekning innen utgangen av 2007 (Kunnskapsdepartementet 2006). Slike tiltak gjør barnehagen til et reelt omsorgsalternativ for stadig flere foreldre, også for dem i midlere og lavere inntektssjikt.

En viktig konsekvens av de strukturelle endringene er at stadig flere ett- og toåringer begynner i barnehage. Fra 2000 til 2005 økte andelen barnehagebarn i denne aldersgruppa fra 37 prosent til 54 prosent (Ellingsæter & Gulbrandsen 2007). At barnehagen blir en stadig vanligere omsorgsare-

na for de minste innebærer at både det å velge og det å ikke velge barnehage har en annen betydning enn tidligere.

De innholdsmessige endringene dreier seg om hvilke pedagogiske prinsipper og målsettinger som skal være styrende for barnehagenes virksomhet. Overføringen av barnehagene fra Barne- og familiedepartementet til Kunnskapsdepartementet kan i en slik sammenheng ses som et tydelig signal på at barnehagenes kunnskapsside har kommet sterkere i fokus sammenlignet med tidligere. I tråd med dette inneholder den nye rammeplanen for barnehagen tydelige mål for læring på ulike områder (Rammeplan for barnehager 2006). Denne dreiningen korresponderer med nye perspektiver i småbarnspedagogikken, som framhever små barns evner og ferdigheter. Korsvold (2005) viser for eksempel hvordan barnehagefeltet fra 1980-tallet i økende grad har fokusert på også de minste barnas kommunikative evner, sosiale kompetanse og evne til samspill og lek på et tidligere stadium i livsløpet enn før antatt. I tråd med dette viser Nygårds (2005) analyser av diskurser om barn og barnehager i offentlige dokumenter at det har skjedd en endring i hvordan barn framstilles. Fra og med slutten av 1990-tallet fremstilles barn som aktive, kunnskapssøkende og kompetente. I tillegg fremheves betydningen av at barnet deltar på flere ulike arenaer for å få en tilfredsstillende utvikling. Barnehagen blir på linje med hjemmet, ansett som et viktig sted for læring og identitetsutvikling (s. 101). Fokuset på fordelene barn har i skolen når de har begynt læringsprosessen i barnehagen, har også økt de senere årene (Stanek 2004). Satsningen på læring gjennom barnehagens aktiviteter bygger på en tanke om at det går en rød tråd fra barnehagens læring og inn i skolen. Dette er nedfelt i den nye rammeplanen for barnehager, hvor det stadfestes at læringsmålene også skal gjelde de minste barna.

Selv om offentlige dokumenter uttrykker et bestemt syn på barn og barns behov finnes det også andre oppfatninger av hva som er bra for barn. Sundnes og Andenæs (2006) viser for eksempel at det fortsatt finnes en viss kulturell usikkerhet knyttet til spørsmålet om barn mellom ett og tre år bør være hjemme eller i barnehagen. En slik usikkerhet gjør seg gjeldende både blant foreldre og blant fagfolk i det offentlige hjelpeapparatet. Samfunnet tilbyr med andre ord ikke *ett* riktig svar på spørsmålet om hva som er best for barn i denne aldersgruppa.

Foreldreskap som moralsk praksis

Å velge en omsorgsløsning for barnet sitt er en viktig side ved det moderne foreldreskapet. I likhet med flere andre familieforskere vil vi argumentere for at det er nødvendig å fokusere på de kulturelle rammene foreldreskapet utøves innenfor når man skal forstå hvorfor foreldre velger som de gjør (se Hennum 2002, Duncan 2005, Vincent, Ball & Kemp 2004, Gulløv 2003). Det er med andre ord ikke tilstrekkelig å fokusere på omsorgsløsninger som et uttrykk for foreldres behov for å finne praktiske løsninger, eller for økonomisk-rasjonelle kalkyler om hva som lønner seg best mens barna er små. Holloways (1998) begrep "local moral rationalities of mothering" er interessant i denne sammenhengen. Selv om Holloway har intervjuet mødre, og derfor snakker om "mothering", er begrepet relevant også for en generell diskusjon om foreldreskap. Begrepet viser til at moralske og sosiale forståelser av hva slags omsorg barn trenger naturliggjør bestemte praksiser knyttet til barneomsorg. Disse forståelsene eller *moralske rasjonalitetene* vil kunne variere mellom ulike områder og sosiale grupper. De vil dermed kunne gi opphav til ulike sett av praksiser knyttet til omsorg for barn (Duncan m.fl. 2003). Et hovedpoeng i dette perspektivet er at når det gjelder omsorgen for små barn, finnes det moralske hensyn som ikke er åpne for forhandlinger. Disse moralske hensynene er koplet til hvilke behov barn anses å ha når de er i en gitt alder, og oppfatninger av hvem som er best skikket til å møte nettopp disse behovene.

Vi trekker også på et perspektiv Le Vine og medarbeidere (1994) har utviklet. Basert på komparative studier har de identifisert det de begrepsfester som "kulturelle modeller for småbarnsomsorg". Disse modellene utgjør en type hverdagskunnskap som ofte er uartikulert i den lokale diskursen², og som er vanskelig å få foreldre til å beskrive ettersom den tas for gitt. Et hovedpoeng i dette perspektivet er at kulturelle modeller for omsorg inneholder kulturspesifikke målsetninger, som gir mening for de som er innenfor, men som kan virke fremmede for de som er utenfor. Perspektivet fokuserer altså på den meningen foreldre knytter til sitt eget foreldreprosjekt innenfor den kulturen de befinner seg i. Perspektivet kan derfor egne seg godt til å studere forskjeller mellom foreldre som er ulikt posisjonert i samfunnshierarkiet også innenfor ett og samme land.

Et siste poeng handler om foreldreskap og kjønn. Som Duncan (2005) er vi opptatt av hvordan ulike moralske rasjonaliteter kjønner foreldre-

² Lokal forstås her som mer enn det stedsnære og geografisk avgrensede, og kan for eksempel innebære sosiale nettverk, arbeidsplasser eller sosiale lag av samfunnet.

prosjektet. Hennums (2002) anvendelse av begrepet kulturelle koder for foreldreskap er relevant i denne sammenhengen. Basert på intervjuer med tenåringsforeldre fant hun at kjønn fungerte som et redskap for å formidle foreldreskapets moralske kode. Gullestad (1984/2001) og Skilbrei (2003) har påpekt noe av det samme basert på studier av den norske arbeiderklassen: Hvordan omsorgen for barna organiseres er koplet til ideer om hva anstendige *mødre* gjør og ikke gjør når de har barn. Tanken er at anstendigheten er lokalt utformet, og at den får konsekvenser for hvordan mødre tilpasser seg når omsorgen skal organiseres.

Med utgangspunkt i dette perspektivet er målet med vår analyse å utforske koplingen mellom foreldres valg av omsorgsløsning og deres klassetilhørighet. Vi gjør dette gjennom å fokusere på omsorg som kulturelle praksiser, dvs. praksiser som utgår fra bestemte oppfatninger av hva som er bra for barn i denne aldersgruppa, og de føringene disse oppfatningene gir for hvordan foreldre kan ordne seg. I denne diskusjonen blir de kjønne- de konsekvensene ulike konstruksjoner av barns behov har, et viktig tema.

Materiale og metode

Analysen tar utgangspunkt i intervjuer som er gjennomført i forbindelse med NOVA-prosjektet "Omsorgskarrierer og dagligliv for barn under tre år". Dette er et kvalitativt, longitudinelt prosjekt der en større gruppe familier med ulik sosiokulturell og etnisk bakgrunn skal følges fra barnet i familien er under ett år og til det nærmer seg tre. Her baserer vi oss på den første intervjurunden, som ble gjennomført i 2006. I alt er 56 familier intervjuet, 42 familier fra Oslo³ og 14 fra to mindre kommuner i Hedmark. Den viktigste rekrutteringsarenaen var helsestasjoner på de aktuelle stedene. I tillegg er noen familier kommet inn i prosjektet gjennom såkalt snøballrekruttering.

Når det gjelder klassebakgrunn og økonomi er utvalget variert, og speiler grovt sett befolkningssammensetningen i områdene vi har rekruttert fra. Fra bydelen i Oslo kom vi i kontakt med færre familier med minoritetsbakgrunn enn vi ønsket. Vi rekrutterte derfor noen minoritetsfamilier fra en nabobydel med høyere innvandrerandel. Det skal også nevnes at

³ Flesteparten er bosatt i en bydel på østkanten, med drøyt 40.000 innbyggere. Befolkningen i bydelen er variert både når det gjelder utdanning, etnisitet og levekår.

med et par unntak består samtlige av familiene i utvalget av en mor og en far i tillegg til barnet og eventuelle søsken.

Intervjuene ble gjennomført hjemme hos familiene, stort sett på ettermiddagen eller kvelden. I de fleste tilfeller var både mor og far til stede⁴. De fleste intervjuene varte mellom en og en halv og to timer. De ble tatt opp digitalt og senere transkribert. På intervjutidspunktet var de fleste mødrene hjemme i permisjon, mens de fleste fedrene jobbet. Intervjuet var omfattende, og kartla bakgrunnsopplysninger om familiene, organiseringen av omsorgen det første året, planene for tida fram til barnet ble tre og foreldrenes begrunnelser for omsorgsorganiseringen. Den siste delen av intervjuet var lagt opp som et såkalt "livsformsintervju" (Haavind 1987, Andenæs 1996, 2000), hvor familiene fortalte om en konkret hverdag i detalj. Her tar vi imidlertid utgangspunkt i den første delen av intervjuet hvor vi snakket med foreldrene om hvordan de så for seg omsorgen for barnet fra ettårsalderen, til det fylte tre.

Vi har benyttet flere grep for å anonymisere familiene i framstillingen. Vi har blant annet gitt barna fiktive navn, og i noen tilfeller motsatt kjønn. I tillegg har vi gitt foreldrene alternative yrker, men innenfor samme yrkeskategori. Vi er dessuten sparsomme med opplysninger om bolig og bosted.

Ulike forståelser av barnets behov

I det følgende skal vi se nærmere på foreldrenes forståelser av barnets behov, og hvilke konsekvenser disse forståelsene har for hvordan de vurderer familien og barnehagen som omsorgsarenaer. I arbeidet med datamaterialet har vi systematisk gått gjennom foreldrenes uttalelser om planer for omsorgsorganiseringen etter barnets første leveår. Noe som ble tydelig i denne gjennomgangen var at foreldrene la vekt på det de anså for å være barnets behov, når de skulle begrunne den omsorgsløsningen de så for seg. Egne behov og ønsker, og de mer praktiske omstendighetene var mindre fremtredende i disse uttalelsene. Dette kan henge sammen med at intervjuet i utgangspunktet skulle handle om barnets hverdag. Samtidig kan det tyde på at de begrunnelsene som ansees som kulturelt legitime når foreldre skal finne en omsorgsløsning for barnet er de som knyttes til barnets beste.

⁴ I den første intervjurunden var det åtte fedre som ikke ønsket eller ikke hadde anledning til å delta i intervjuet. I disse familiene intervjuet vi derfor mor alene.

Vi har valgt å tydeliggjøre mønstrene i foreldrenes forståelser gjennom overskriftene ”Ettåringen trenger utfordringer” og ”Ettåringen trenger en rolig start”. Dette er ikke direkte sitater, men et forsøk på å oppsummere de mønstrene vi identifiserte i foreldrenes betraktninger om hva slags behov deres ettåring hadde, og hva slags omsorgsløsning som da var aktuell. Selv om alle foreldrene var opptatt av både utvikling og omsorg, var betoningen og forståelsen av disse dimensjonene forskjellig i ulike grupper. Forståelsen av ettåringen som et aktivt sosialt individ som trenger utfordringer ble uttrykt tydeligst blant foreldre med middelklassetilhørighet. Foreldre med arbeiderklassebakgrunn vektla i større grad ettåringens behov for de nære relasjonene i hjemmet. Denne forståelsen innebærer at barnehagen ikke ansees som det beste omsorgsalternativet for denne aldersgruppen. Samtidig var det slik at disse to forståelsene kunne være mer eller mindre til stede i enkeltfamiliers vurdering av omsorgsløsninger. Ulike forståelser kunne også dukke opp i en og samme familie. Vi tolker dette som et uttrykk for at begge forståelsene representerer gyldige rammer for utformingen av foreldreskapet for små barn i vår kultur, og for at foreldre ofte kan være ambivalente i sin vurdering av ulike omsorgsarrangementer. I fremstillingen videre skiller vi mellom forståelser av barn som gjør seg gjeldende i henholdsvis middelklasse- og arbeiderklassefamilier. Dette innebærer selvsagt en forenkling av et mer sammensatt bilde, men reflekterer likevel den mest sentrale skillelinjen i vårt materiale.

Å definere klasse er i denne sammenhengen ingen helt enkel sak. Internasjonale studier om klasse og omsorg har som regel operert med nokså pragmatiske skiller mellom arbeiderklasse og middelklasse (se f.eks. Lareau 2003, Gillies 2005, Reay 2005). Årsaken er at hensikten med studiene ikke har vært å studere klassestrukturen i seg selv, men å vise hvordan foreldre som er ulikt posisjonert i samfunnsstrukturen ”gjør” foreldreskapet og hva dette betyr for barna, og i neste instans for opprettholdelsen av middelklassens kulturelle hegemoni. I likhet med Gillies (2005: 841) mener vi at ulike abstraksjoner av klasserelasjoner kan ”work to bring particular phenomena into sight so that they can be better understood”. Poenget er å finne fram til et skille som muliggjør en analyse hvor klasse trer fram som et sett av organiserte posisjoner med tydelige materielle konsekvenser. For praktiske formål har vi brukt foreldrenes yrke og utdanningsnivå til å danne oss et bilde av hvor de hører hjemme klassemessig. Det betyr at de vi kaller middelklasseforeldre i denne artikkelen er kvinner og menn som har eksamen fra høyere utdanningsinstitusjoner og yrker som krever akademisk utdanning, mens de vi kaller arbeiderklassefamilier ikke har

tilsvarende kvalifikasjoner, og har yrker som ikke krever utdanning fra høyskole eller universitet.

"Ettåringen trenger utfordringer"

For de fleste foreldre som drar på denne forståelsen av barnets behov kommer barnehagen inn som omsorgsordning fra barnet er i ettårsalderen. Permisjonstidens slutt markerer tidspunktet for når barnet er klart til å møte en omsorgsarena utenfor hjemmet. Fra denne alderen oppfattes barnet å ha behov som best kan dekkes i barnehagen. Foreldrene vektlegger at det å begynne i barnehagen tidlig er en fordel med tanke på barnas utvikling, både kognitivt og sosialt. For å tydeliggjøre dette perspektivet skal vi presentere noen forståelser familier drar på når de argumenterer for sine planer. Først ut er Guros familie.

Guro på 6 måneder bor sammen med mor, far og storebror i et boligområde med nybygde eneboliger i et mindre tettsted. Både mor og far har høyskoleutdanning og er ansatt i offentlig sektor. Planen til foreldrene er at *Guro* skal begynne i barnehagen når hun blir ett år. Foreldrene forteller at de er veldig fornøyde med barnehagen som storebror går i, og de ønsker at *Guro* skal begynne der. Mor sier at storebror får mange utfordringer, og at barnehagen er nesten som en skole, noe hun synes er veldig bra. Far mener at *Guros* behov er best ivaretatt når hun går i barnehagen. Han sier også at han synes det er viktig at barna utvikler egne interesser og har sine "egne liv" utenfor hjemmet.

Far: Den verdien som du får av å gå i en barnehage sammen med mange andre unger da, det klarer ikke vi hjemme å lære dem tror jeg. (...) Du kan lære ungene dine ganske godt å leke, for eksempel, men å leke sammen med andre unger, det må de nesten gjøre sammen med andre unger. Du kan ikke fortelle dem at du må dele og du må gjøre sånn og sånn (...) Vi klarer ikke å konstruere en sånn sak hjemme da.

Foreldrene til *Erling* (6 måneder), fokuserer også på de utfordringene sønnen etter hvert vil ha behov for, og mener at slike utfordringer er det bare barnehagen som kan gi ham. *Erling* bor sammen med mor og far i et vel-etablert boligområde med eneboliger i Oslo. Begge foreldrene har høyere utdanning. Mor er ansatt i en administrativ stilling i en stor organisasjon, mens far jobber i et direktorat. Planen er at *Erling* skal begynne i barnehagen når han er ett år. Mor sier hun er litt usikker på om hun er helt klar for

at han skal ha full plass i barnehagen. Hun tenker at det hadde vært fint å ha ham hjemme en dag i uka.

Mor: Samtidig så ser jeg at han er så aktiv, og ønsker nye utfordringer hele tiden, så jeg tror at det at han er sammen med andre barn... det er viktig allerede nå. Så jeg har vel kanskje endret litt innstilling til det med barnehage. Da han ble født tenkte jeg at guri land! Skal han i barnehage når han er ett år? Men nå tenker jeg at han har godt av å komme i barnehage. Jeg tror det kan være spennende. Men så er det det at dagene blir så lange...

Det kan være vanskelig å få barnehageplass der Erling og familien bor, og i verste fall vil foreldrene se seg om etter en dagmamma. De vil da ønske seg en dagmamma som har flere barn slik at Erling har noen å leke med og "får prøvd seg litt på". Dette mener de også kan lette tilvenningen til barnehage senere.

Et siste eksempel er *Gyan* på 8 måneder. Gyans foreldre vektlegger barns utvikling, som de mener gis et forsprang i barnehagen. Gyan bor sammen med mor og far i en tomannsbolig i en av Oslos drabantbyer. Far jobber i et oljeselskap, mens mor er økonom og ansatt i et forsikringsselskap. Foreldrene ønsker at sønnen skal begynne i barnehagen når han er 10 måneder, men de har ikke fått plass ennå. De håper fortsatt på å få en plass, men løsningen kan bli at mor tar ulønnet permisjon i et halvt års tid. Foreldrene fremhever fordelene de ser for barn ved å gå i barnehagen. Siden de har bakgrunn fra et annet land enn Norge, har de sett venners barn som har lært å håndtere to språk ved å få trent på norsk i barnehagen og foreldrenes morsmål hjemme. Foreldrene er også opptatt av at barnehagen har faste rutiner og at barna får kontakt med andre barn.

Far: Vi blir vel egentlig mer og mer positive til barnehage da, etter hvert som vi hører om... forskjellige scenarier og undersøkelser og den type ting. (...) Vi har sett på et par unger som har begynt i barnehage og et par som ikke har begynt i barnehage, og hvordan de utvikler seg, på en måte. (...) Og vi føler at utviklingen kanskje går litt fortere når man går i barnehage da.

Intervjuer: Ja, er det noen spesielle ting med utviklingen du tenker på eller?

Mor: Ja, at de blir mer sosiale og...

Far: ... mer sofistikerte i leken og den type ting da. Rett og slett litt mer intelligente.

Alle disse foreldrene fremhever at barn på denne alderen har noen behov som bare barnehagen kan ivareta. Sosial læring og møtet med nye utfordringer er sentrale målsetninger innenfor en slik forståelse. Dette er noe foreldrene mener de alene ikke kan gi barna. Flere av foreldrene sier de tror det ville blitt for kjedelig for barna å være hjemme. De trenger nye utfordringer. De vektlegger særlig barnas tidlige behov for å utforske nye arenaer, bli kjent med nye mennesker – både voksne og barn, og at man allerede i denne fasen legger grunnlaget for senere utvikling. Barnehagen blir slik det første steget på veien mot nye utfordringer og kunnskap, og representerer en mulighet foreldrene ikke vil at barna skal gå glipp av. Barnehagen forstås som et sted barna får et pedagogisk opplegg, i en stabil og trygg ramme.

"Ettåringen trenger en rolig start"

Vi går nå videre til å se på foreldres forståelser av barns behov i denne tiden, som ikke er forenlig med tidlig barnehagestart. I denne forståelsen inngår ikke pedagogikk som et sentralt behov for en ettåring. Ettåringens behov handler mer om den nærheten og tryggheten de kan få sammen med en omsorgsperson i hjemmet. I det følgende presenterer vi tre familier som tydelig uttrykker denne typen forståelse av barnet. Karinas foreldre kommer til orde først.

Karina er 10 måneder og bor sammen med mor og far i en blokkleilighet på Oslos østkant. Mor jobber som sekretær, og far er ansatt i et IT-firma. Ingen av dem har utdanning utover videregående skole. Når fødselspermisjonen er over er planen at mor skal ta et halvt år ulønnet permisjon. De vil søke om barnehageplass slik at Karina kan begynne i barnehage når hun er halvannet år. Mor sier at jo flere måneder de kan gi datteren hjemme før hun skal begynne i barnehage, jo bedre.

Mor: Altså de er jo ikke så sosiale når de er så små. De er jo veldig seg selv og... selv om de sikkert blir veldig ledet for å delta i hele gruppen. Men det er jo ganske mye som skjer på en småbarnsavdeling (...). Det er ganske mye tut og kjør altså (...) for et

lite barn som har gått hjemme i 14–15 måneder, og så plutselig skal inn i et sånt virvar og lurveleven.

Foreldrene har ellers stor tillit til barnehagen, men mener det er til Karinas fordel at mor blir hjemme litt lengre enn permisjonen. Selv om familien ikke har veldig god råd var ikke kontantstøtten⁵ noe som avgjorde dette valget. De ville uansett tatt seg råd til disse månedene. ”Det er til hennes fordel rett og slett,” sier Karinas mor. Når mor skal tilbake til jobben sin ønsker hun å jobbe redusert slik at hun kan ha en dag hjemme i uka. Hun sier også at hun ønsker seg en mer fleksibel jobb enn den hun har nå, slik at Karina kan ha korte dager i barnehagen.

Geirs foreldre vil også utsette oppstarten i barnehagen. De ser for seg at han kan begynne når han er halvannet eller to år. Geir er syv måneder og bor med mor og far på et mindre tettsted på Østlandet. Familien bor i en enebolig med hage, i et veletablert boligområde. Mor jobbet 80 prosent stilling i en skobutikk før Geir ble født, mens far er elektriker og jobber i en liten privat bedrift. Planen er at mor skal ta permisjon uten lønn i et halvt år etter at den lønnede permisjonen er over. Da kan det hende at de må vente til neste hovedopptak for å få søke om barnehageplass. Geir vil i så fall være to år når han får en plass i barnehagen. Hvis dette skjer må mor utvide den ulønnede permisjonen med ytterligere noen måneder. Foreldrene er glade for muligheten til å unngå stress og mas i den perioden mor skal være hjemme med Geir. De synes han er for liten for barnehagen når han er ett år, og ønsker å få mer tid sammen med han hjemme. De mener de kan dekke Geirs behov best hjemme.

Mor: Tryggheten for hans del, ja. Hvordan han skal ha det og bli kjent med andre folk og ... dra ut på ting og oppleve ting og få forståelse for ting og ... Liksom den plattformen har jeg lyst til å legge sjøl, på en måte. Ikke at det skal bare være sånn kast tjo og hei, hit, dit, bort, fram ...

Far: Slik som samfunnet er nå, så er det jo bare stress og mas, ikke sant, og det... det er så dumt å få det med en gang da.

⁵ Kontantstøtten kan mottas hvis barnet ikke har plass i statsstøttet barnehage. Den gjelder fra fylte ett år til barnet fyller tre. I 2007 var full kontantstøtte satt til 3303 kr per måned.

Foreldrene sier videre at de vil at Geir skal ha tilegnet seg noen ferdigheter før han skal begynne i barnehagen. De er også opptatt av at de selv vil oppleve denne utviklingen, noe de mener de klarer best når omsorgen er knyttet til hjemmet.

Mor: Jeg har snakket om å forlenge permisjonen min, for jeg har lyst å være hjemme lengre enn at han må begynne i barnehage nå når han er så liten. Det ser jeg ikke noe vits i, og det er vi jo enige om. Du har lyst å oppleve visse ting med ungen din selv før du skal ha han ut i barnehagen.

Far (refererer til hva barnehagepersonalet ville fortelle dem):
”han har gått i dag han”, ”han sa sitt første ord i dag” (ler).

M: Ja, og at han blir litt større så han klarer å være seg selv på en måte i barnehagen han også. Klare seg selv og ikke trenge å bli løftet og bært i alle retninger liksom.

Geirs foreldre er opptatt av at sønnen ikke blir alene selv om han ikke går i barnehagen. De ønsker å dra på turer og møte andre barn, selv om han er hjemme med mor på dagtid.

Et siste eksempel er familien til *Gunnar* (sju måneder). Gunnar bor sammen med mor og far i en mindre østlandskommune. Mor jobber som vernepleier, og far er snekker i et lokalt firma. Foreldrene synes Gunnar er for liten til å begynne i barnehagen når han er ett år, og vil utsette oppstart i minst seks måneder. Mor skal ta permisjon uten lønn, og håper deretter å tilpasse arbeidstiden sin slik at Gunnar kan ha en deltids plass i barnehagen. Mor jobber skift, og kan ta kveldsvakter og helgevakter. Gunnars farmor bor også i nærheten og har sagt seg villig til å hjelpe til for å få det til å gå de dagene mor må jobbe tidligvakt. Gunnars far er født og oppvokst på stedet de bor, og har mange venner og bekjente som bor i nærheten. Foreldrene er derfor ikke bekymret for at Gunnar skal mangle sosial kontakt med andre barn og voksne:

Mor: Jeg tenker sånn at – han blir – han er jo på en måte ikke alene her heller, for nå er vi heldig og har noen venner som har unger som han kan få være sammen med. Så jeg føler at her så får han mye mer den en til en – kontakten som jeg føler at unger bør ha da. Og så ... Ja, i barnehagen så blir det på en måte en stor

masse da, at de blir kanskje litt – ja, blir litt borte da. Så da er det liksom begge deler – Jeg syns det å være hjemme er et mye bedre alternativ i og med at vi har venner som han kan få være sammen med her hjemme. Og da ser vi han så mye bedre og – ja, sånn da.

Slik Gunnars mor vurderer alternativene, er det å være hjemme den beste løsningen med tanke på det hun mener er sønnens behov, både for omsorg og sosial omgang med andre barn. Hjemme får han begge deler, mens hun er usikker på om omsorgen i barnehagen er god nok for så små barn.

Også i denne forståelsen er det å legge grunnlaget for en god utvikling sentralt. Men her forstås denne utviklingen først og fremst som noe som bør skje i hjemmet. Forståelsen av at barna trenger en rolig start innebærer at de bør ha tilegnet seg visse ferdigheter som det å kunne gå og snakke før de er klare for å bli tatt vare på utenfor familien. Barnet kan ikke nyttiggjøre seg av det barnehagen har å tilby før disse ferdighetene er på plass. For foreldre som knytter an til en slik forståelse av barnets behov blir ikke økt fokus på læring i barnehagen noe argument for at barna skal begynne tidlig i barnehagen, snarere tvert imot.

Avsluttende diskusjon

Vår analyse viser at foreldrenes oppfatninger av hva som er best for barnet spiller en avgjørende rolle når de skal finne fram til et omsorgsarrangement. Å være ansvarlige og anstendige foreldre innebærer å organisere omsorgen i tråd med det de anser er ”barnets beste”. Når vi tolker foreldrenes vurderinger av barnets beste som moralske rasjonaliteter er det fordi vurderingene naturliggjør bestemte omsorgsløsninger. Slik bidrar de moralske rasjonalitetene til å redusere den usikkerheten foreldre kan føle når de skal ta beslutninger om barnets omsorg. Dette kommer tydelig fram i vurderingene til Erlings mor, som vi gjenga foran.

Perspektivet vi har anlagt bidrar etter vår oppfatning til å forklare hvorfor det fortsatt er slik at middelklasseforeldre er langt mer tilbøyelige enn arbeiderklasseforeldre til å velge barnehage som omsorgsløsning etter permisjonstiden, til tross for økt tilgjengelighet og innføring av maks-pris⁶. Når ettåringen oppfattes som et aktivt sosialt individ med behov for en utfordrende og aktiv hverdag blir barnehagen et naturlig valg. For foreldre

⁶ Maksimumsprisen for en fulltidsplass i barnehage var 2250 kr per måned i 2007.

som tenker annerledes, og som er opptatt av at barnet må ”bli seg selv” før det kan ha noen nytte av barnehagehverdagens utfordringer, blir omsorg i hjemmet den mest anstendige løsningen.

Fokuset på foreldreskapets kulturelle sider bidrar til å løfte fram at klasseforskjeller i foreldrepraksiser handler om noe mer enn egenskaper ved foreldrene, for eksempel hvor mange års utdanning de har, eller hva slags type jobb de har. Dette betyr ikke at egenskaper ved foreldrene ikke har betydning. At middelklassekvinner gjerne har en utdanning de vil bruke og en interessant og utfordrende jobb de vil tilbake til etter permisjonen er en viktig del av bildet. Og tilsvarende, at det er lettere å velge hjemmebasert omsorg for barnet hvis man har en jobb der det ikke har så stor betydning for det videre yrkesløpet om man er hjemme litt lenger, eller hvis man ikke har en sterk yrkesidentitet. Å redusere foreldrenes valg til slike faktorer vil imidlertid være en forenkling.

Trygghet, stabilitet og god utvikling er aspekter ved omsorgen som så godt som alle foreldrene trekker frem, men det varierer hva de legger i disse begrepene, og hvordan det best oppnås. Som vist i den empiriske analysen har foreldre ulike oppfatninger av hvor godt egnet dagens barnehager er til å ivareta de minste barna. Det interessante er at de kvalitetene som noen foreldre verdsetter, er de samme som andre trekker fram som problematiske.

Komparative studier har identifisert stor variasjon i hva som ansees å være god omsorg for små barn (LeVine m.fl. 1994, De Loache & Gottlieb 2000). Vi har tatt det komparative blikket med oss inn i en norsk kontekst og finner at det også her eksisterer ulike forståelser av små barns behov – som kan knyttes til den klassekonteksten foreldrene befinner seg i. Mens middelklasseforeldrene er positivt innstilt til pedagogiske opplegg og en hverdag fylt av sosiale utfordringer, ser arbeiderklasseforeldrene disse sidene ved barnehagen som for krevende for de minste, som mest av alt trenger rolige og stabile omgivelser.

I lys av dette kan det argumenteres for at de innholdsmessige endringene barnehagene gjennomgår kan være en av faktorene som bidrar til å opprettholde skjevheten i rekrutteringen til barnehagene for de minste barna. Jo mer skolelik barnehagen blir, jo større avstand blir det mellom arbeiderklasseforeldres oppfatning av hva deres ettåring trenger og det de opplever barnehagen kan tilby. Det kan for øvrig også tenkes at det går en grense for middelklasseforeldre når det gjelder vektleggingen av læring framfor omsorg for de minste barna. Den ambivalensen flere middel-

klassefamilier uttrykte når det gjaldt barnets omsorgsbehov viser at disse foreldrene også kan ha ønske om å gi barna sine en rolig start.

Som vist i analysen over er de moralske rasjonalitetene nært knyttet til kjønnede praksiser, særlig for de familiene som velger å fortsette den familiebaserte omsorgen ut over det første leveåret. Selv om foreldrene i stor grad uttrykte enighet om forståelsen av barnet og tidlig barndom, var det i de fleste tilfeller mor som bar de praktiske konsekvensene av det valget foreldrene foretok. Med Hennum (2006) kan vi kanskje si at det vi her ser er et uttrykk for hvordan barneprosjektet i disse familiene kommer i veien for et tradisjonelt likestillingsprosjekt tuftet på det som gjerne kalles en "dual earner, dual career" logikk. Hennums poeng er at kjønningen av foreldreskapet skjer på det symbolske nivået. Det hun begrepsfester som samfunnets barneprosjekt dreier seg blant annet om "et kulturelt script for hvordan voksne forstår at barn blir til voksne" (s. 37). Disse skriptene får så konsekvenser for den praktiske utformingen av foreldreskapet. I vårt materiale var slike mekanismer tydelige: En omsorgsmodell basert på ønsket om en rolig start for barnet, forutsetter et kjønnsdelt foreldreskap hvor den kvinnelige forelderen tilpasser sin yrkestilknytning til familiens omsorgsbehov, mens den mannlige forelderen står for forsørgelsen. Dette henger ikke bare sammen med oppfatninger av mor som den beste omsorgspersonen. Det handler også om at barneprosjektet skal håndteres i en strukturell kontekst som er kjønnet, blant annet ved at mennene i de fleste familiene vil tjene mer enn sine partnere, og at det derfor vil være vanskelig økonomisk å snu på rollene.

Med formuleringen "Nøytrale formuleringer med kjønnede meninger" setter Andenæs (2006: 47) fingeren på hvordan nøytralt formulerte budskap om omsorg gir opphav til en kjønnet praksis i familien: "Krav til hvordan den gode omsorgsperson skal innrette seg, kommer (...) som et kjønnsnøytralt budskap. Men det er den som allerede gjør mest og er sterkest involvert, oftere moren enn faren, som lettest fanger opp meldinger om hvordan barn bør ha det og som gir meldingene en personlig betydning. På den måten får det kjønnsnøytrale budskapet kjønnete konsekvenser".

I vårt materiale ser disse kjønnede konsekvensene ut til å være begrenset i tid. Kvinnene som skal være hjemme utover barnets første leveår ser ikke for seg at de skal fortsette med det i flere år. For de fleste dreier dette seg om et sted mellom et halvt og ett år hjemme i tillegg til den lønnede permisjonen. Etter dette er målet at barnet skal begynne i barnehagen, en omsorgsordning de fleste er enige om er den beste for barnet når det har

fått den omsorgen det trenger hjemme. I denne perioden vil mødrene miste inntekt og ansiennitet på jobben og antakelig får det også konsekvenser for opptjeningen av pensjonspoeng. Hva denne tilpasningen betyr for kvinnes liv på sikt er imidlertid et empirisk spørsmål vi ikke har grunnlag for å si noe om her.

Vår analyse har handlet om hvordan kulturelle forståelser av barns beste får konsekvenser for foreldres valg av omsorgsløsning. Et interessant spørsmål i forlengelsen av dette er hva slike ulike forståelser av god omsorg betyr når ulike grupper av foreldre før eller senere møter barnehagesystemet. En nærliggende hypotese er at foreldre som har et syn på barns behov som korresponderer med barnehagens innhold vil være mer fornøyde med barnehagen enn foreldre som har andre omsorgsidealer. Når søkningen til barnehagene stadig øker innebærer dette at barnehagene i tida som kommer vil stå overfor en stadig mer mangfoldig barnegruppe, også blant de minste. Med en mangfoldig befolkning følger ulike forståelser av barns behov og dermed ulike forventninger til og bekymringer om barnehagens innhold. Foreldre som skal ordne omsorgen for barna sine ønsker å gjøre valg de kan stå inne for, og som er i tråd med det de oppfatter som det beste for barnet. Kunnskap om hva ulike grupper foreldre betrakter som "barns beste" er derfor viktig for både barnehagene og beslutningstakere på ulike nivåer.

Litteratur

- Andenæs, A. 1996. *Foreldre og barn i forandring*. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Andenæs, A. 2000. Generalisering: Om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse. I: Haavind, H., red. *Kjønn og fortolkende metode. Metodiske muligheter i kvalitativ forskning*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Andenæs, A. 2006. "Barns beste" og utviklingspsykologi i velferdsstaten. *Tidsskrift for kjønnsforskning* 4: 36–50.
- De Loache, J. & Gottlieb, A. 2000. *A World of Babies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Duncan, S. 2005. Mothering, class and rationality. *The Sociological Review* 53(1): 50–76.
- Duncan S. & Strell, M. 2004. Combining lone motherhood and paid work: the rationality mistake and Norwegian social policy. *Journal of European Social Policy* 14(1): 41–54.
- Duncan, S., Edwards, R., Reynolds, T. & Allred, P. 2003. Mothers and child care: Policies, values and theories. *Children and Society* 18: 254–265.
- Ellingsæter, A.L. & Gulbrandsen, L. 2003. *Barnehagen – fra selektivt til universelt velferdsgode*. NOVA-rapport 24/03, NOVA.

- Ellingsæter, A.L. & Gulbrandsen, L. 2005. Den lange veien – barnehage som reell valgmulighet. I: Brandt, B., Bungum, B. & Kvande, E., red. *Valgfrihetens tid*. Gyldendal.
- Ellingsæter, A.L. & Gulbrandsen, L. 2007. Closing the child care gap: The interaction of child care supply and mothers' agency in Norway (publiseres i *Journal of Social Policy*, oktober 2007).
- Gillies, V. 2005. Raising the "meritocracy": Parenting and the individualization of social class. *Sociology* 39(5): 835–853.
- Gullestad, M. 1984/2001. *Kitchen Table Society. A Case Study of the Family Life and Friendships of Young Working-Class Mothers in Urban Norway*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulløv, E. 2003. Creating a natural place for children. An ethnographic study of Danish kindergartens. I: Olwig, K.F. & Gulløv, E., red. *Children's Places – Cross Cultural perspectives*: 23–38. Routledge.
- Haavind, H. 1987. *Liten og stor – mødres omsorg og barns utviklingsmuligheter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hennum, N. 2002. *Kjærlighetens og autoritetens kulturelle koder – om å være mor og far til norsk ungdom*. NOVA- Rapport 19/02.
- Hennum, N. 2006. Likestillingens utfordring: Å avkjønne omsorg for barn. *Sosiologi i dag*, 36(3): 35–58.
- Holloway, S. 1998. Local childcare cultures: moral geographies of mothering and the social organisation of pre-school education. *Gender, Place and Culture* 5(1): 29–53.
- Korsvold, T. 2005. *For alle barn – barnehagens framvekst i velferdsstaten*. Abstrakt forlag.
- Kunnskapsdepartementet, 2006. *Analyse av barnehetall per 20.09.2006*. <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd>.
- Lareau, A. 2003. *Unequal Childhoods – Class Race and Family Life*. Berkeley: University Press.
- LeVine, R.A., Dixon, S., LeVine S., Richman, A., Leiderman P.H., Keefer, C.H. & Brazelton, T.B. 1994. *Child Care and Culture – Lessons from Africa*. Cambridge University Press.
- Nygård, M. 2005. *Den gode barndom – en diskursanalyse av offentlige dokumenter om barn og barnehager fra 1960–2000*. Hovedoppgave i allmenn pedagogikk, NTNU, Trondheim.
- Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. 2006. Kunnskapsdepartementet.
- Reay, D. 2005. Doing the dirty work of social class? Mothers' work in support of their children's schooling. *Sociological Review* 53: 104–116.
- Skilbrei, M.L. 2003. "Dette er jo bare en husmorjobb" – ufaglærte kvinner i arbeidslivet. NOVA-Rapport 17/03.
- Stanek, A. 2004. Er det læreplaner, der savnes? I: Ellegaard, T. & Stanek, A. red. *Læreplaner i børnehaven*. Vejle: Kroghs forlag.
- Sundnes A. & Andenæs, A. 2006. Barnehage som hjelpetiltak for barn under tre år – hvorfor brukes det så sjelden? *Norges barnevern* 3: 9–17.
- Vincent C., Ball, S.J. & Kemp, S. 2004. The social geography of childcare: making up a middleclass child. *British Journal of Sociology of Education* 25(2): 229–244.

Gunhild R. Farstad
NOVA – Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
P.b. 3223 Elisenberg
NO-0208 Oslo, Norge
e-post: gunhild.r.farstad@nova.no

Kari Stefansen
NOVA – Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
P.b. 3223 Elisenberg
NO-0208 Oslo, Norge
e-post: kas@nova.no

R